

Lasse Laatunen

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Valiokunta on pyytänyt minut kuultavaksi 20.3.2024 klo 11.30 asiasta HE 12/2024 vp. Olen matkoilla ja valitettavasti estynyt saapumasta asiantuntijaksi. Tämän vuoksi olen laatinut kirjallisen lausunnon.

Olen tutustunut em. HE:een ja lausun siitä kunnioittavasti seuraavaa:

1. Kolmikantaisesta lainvalmistelusta

Suomessa on vakiintuneesti noudatettu ILO:n sopimuksen edellyttämän kolmikantaperiaatteen tulkintaa niin, että työmarkkinaosapuolet ja hallitus (virkamiehet) ovat voineet neuvotella uudistuksista ilman etukäteen kiinnilyötyä lopputulosta. Hallitus on voinut asettaa tavoitteita, se tekee haluamansa esityksen ja eduskunnalla on vapaa harkintavalta lakien säätämisessä.

Näin on kolmikantaisesti toimittu eri hallitusten taholta ainakin 35 vuotta, ehkä pitempäänkin.

Tulokset ovat olleet hyviä. Kolmikantaisesti on 2000-luvulla valmisteltu ja säädetty mm. työsopimuslain ja yhteistoimintalain kokonaisuudistukset, muutosturvalainsäädäntö ja uudistettu työeläkejärjestelmää eläkeikää nostamalla jne. Uudistusten yhteydessä ei ole ollut yhtäkään poliittista työtaistelua. Toisin kuin nyt väitetään, Suomen työlainsäädäntö on kokonaisuudessaan pohjoismaisesti erittäin kilpailukykyinen.

Orpon hallitus on poikennut työelämän esityksissään em. kolmikantatulkinnasta. Eri maissa ILO:n sopimuksen tulkinta kolmikannan toteutuksesta voi toki vaihdella. Suomessa se on kuitenkin ollut vakiintuneesti kuvatus kaltainen.

2. Työmarkkinaosapuolten vastuu ja luottamus

Työmarkkinat toimivat häiriöttömimmin silloin, kun osapuolet itse vastaavat työmarkkinakysymyksistä ja heidän keskinäinen luottamuksensa on kunnossa. Onnistunut lainsäädäntötyö edellyttää myös luottamuksen olevan kunnossa hallituksen ja työmarkkinaosapuolten välillä.

Lainsäädäntöä tarvitaan ratkaisemaan ristiriitatilanteita. Niiden valmistelussa pitää kuitenkin muistaa keskinäisen luottamuksen tärkeys ja eri mieltä olevien kunnioitus.

3. Työrauhalainsäädäntö

3.1. Suomen työrauhalainsäädäntö on vanha, mutta oikeuskäytännön kautta se kohtuullisen hyvin on muotoutunut vastaamaan aikaansa. Silti työrauhalainsäädäntö kaipaasi kokonaisuudistusta ja se vaatisi pohjakseen perusteellisen komiteavalmistelun kolmikannan vakiintunutta tulkintaa kunnioittaen.

3.2. HE 12/2024 vp osalta kiinnitän huomiota seuraaviin näkökohtiin:

- Hyvityssakkojen arvot ovat jääneet jälkeen ja pidän niiden nostamista perusteltuna. Vastaavasti pitää nostaa myös työehtosopimuksen rikkomisesta säädettyä hyvityssakkoa. Työehtosopimuksen rikkominen voi olla työtaistelun syy. Tämä puuttuu HE:stä.
- Yksittäiseen työntekijään kohdistettu hyvityssakko istuu huonosti suomalaiseen kollektiiviseen vastuuseen nojaavaan työrauhaan. Sitä paitsi työntekijällä on irtisanomisen kohteeksi joutumisen riski jatkaessaan laitonta lakkoa. Uudistuksessa ei pidä sortua sanktiokumulaatioon.
- Sanktioita säädettäessä pitäisi harkita perusteellisesti hyvityssakkojen ja vahingonkorvauksen suhdetta tai niiden vaihtoehtoisuutta. Samalla tulisi arvioida perinteisen työtaistelun ja tahallisen vahingon aiheuttamisen rajaa. Tätä HE:ssä ei ole tehty.
- Työehtosopimuslain vastaisten työtaistelujen oikea oikeusforum on työtuomioistuin.
- Myötätuntotyötaisteluihin esitetty suhteellisuusperiaate on tulkinnaltaan ongelmallinen. Pidän parempana vaihtoehtoa, jossa myös myötätuntotyötaisteluissa edellytettäisiin samaa ennakoilmoitusaikaa kuin tuettavassa työtaistelussa. Ilmoitus annettaisiin vastapuolelle ja valtakunnansovittelijalle. Myötätuntotyötaistelun osapuolet voitaisiin kutsua samaan sovitteluun ja sitä voitaisiin siirtää kuten tuettavaakin työtaistelua. Jo nykyisin edellytetään, että tukityötaistelu on puhdas omista intresseistä. Sen selvittäminen käy parhaiten pääriidan sovittelun yhteydessä. Tämä malli olisi varmasti ennaltaestävämpi kuin nyt HE:ssä esitetty.
- Myötätuntotyötaistelujen oikea forum on työtuomioistuin.
- HE 12/2024 vp ongelmallisin kohta juridisesti on poliittiset työtaistelut. HE paradoksi on siinä, että esityksellä lähdettiin torjumaan ongelmaa, jota käytännössä ei ole ollut. Seurauksena ovat olleet lähihistorian suurimmat poliittiset lakot.
- Demokratiaan kuuluu oikeus poliittisiin mielenosoituksiin, myös työtaistelujen muodossa. Niiden säättely pelkällä aikarajoituksella on tuskin toimivin ratkaisu. Pahimmillaan esitetty 24 tunnin aikaraja pidentää lyhytkestoiset poliittiset mielenosoitukset vuorokauden mittaiseksi. Se tuskin on hallituksen tarkoitus. HE:n suhteellisuusperiaate sopisi paremmin poliittisiin kuin myötätuntotyötaisteluihin.
- HE:ssä on poliittiset työtaistelut ohjattu työtuomioistuimen toimivaltaan. Sinne ne eivät mielestäni kuulu. Nehän eivät kohdistu milteenkään osin työehtosopimuksiin. Myötätuntotyötaistelutoimenpiteillä on sen sijaan rajapinta työehtosopimuksiin.
- Poliittisia työtaisteluja varten pitäisi rakentaa kokonaan oma hallintamekanisminsa, jossa keskeinen toimija hallituksen virkamiehenä olisi valtakunnansovittelija. Hänen asemaansa ja toimivaltaansa pitäisi uudistaa hallituksen ja poliittisen työtaistelun toimeenpanijan neuvotteluyhteytenä tarkoituksena ehkäistä työtaistelut. Ennakoilmoitusaika voisi olla esitettyä viikkoa pitempikin sovittelijan toiminta-ajan varmistamiseksi. Erimielisyyksien asiallisella käsittelyllä vältettäisiin vallitsevankaltainen työmarkkinoiden umpisolmu.
- Poliittisten työtaistelujen oikea oikeusforum ovat yleiset tuomioistuimet. Ne käsittelevät tarvittaessa muutkin mielenosoitukset. Laittomissa mielenosoituksissa, työtaistelut mukaan lukien, sanktiona on vahingonkorvaus. Myös valtio voi joutua korvausvelvolliseksi, jos sen edustaja on toiminut lain vastaisesti tahallisesti tai tuottamuksellisesti.

4. Yhteenveto

Näen HE:n sisältävän oikeudellisesti ongelmallisia rakenteita. Mm. forumkysymykset on sivuutettu ilman perusteellista oikeuslaitosharkintaa. Hyvä lainsäädäntö edellyttäisi kokonaisharkintaa ja perusteellisempaa valmistelua. Kannatan työrauhalainsäädännön uudistamista, mutta kolmikannan perinteistä tulkintaa kunnioittaen ja työmarkkinaosapuolten keskinäistä luottamusta korostaen.

Enontekiöllä 18. maaliskuuta 2024

Lasse Laatunen

Oikeustieteen kandidaatti

Helsinki